

Євтушенко Євген Григорович

Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНО-ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У 50-80-Х РР. ХХ СТ.

Стаття присвячена порівняльному аналізу представлених у фізичному вихованні понять. Проведений аналіз дозволив зробити висновок, що питання термінології фізичного виховання були і залишаються актуальною проблемою. Науково-педагогічній спільноті протягом досліджуваного періоду в цілому вдалося сформувати єдиний підхід щодо уніфікованого використання вихідних термінів «фізичне виховання», «фізична вправа», «фізичне навантаження», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка». Ознайомлення з визначеннями цих термінів дає можливість з'ясувати напрям розвитку теорії фізичного виховання та спорту. Викладені ключові понятійні ознаки вказаних термінів збереглися і в сучасних нормативних документах та довідкових виданнях України.

Ключові слова: *термінологічно-понятійний апарат, фізичне виховання, дефініція, понятійні ознаки, фізична вправа, фізичне навантаження, фізична підготовка, загальна фізична підготовка.*

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання термінології в науковій і практичній діяльності з фізичного виховання були і залишаються актуальною проблемою. Саме через сукупність основних понять дане педагогічне явище ідентифікується як складова наукового знання.

Протягом 50-80-х рр. ХХ ст. відбувалася активна розробка поняттєво-термінологічного апарату. Цей процес суттєво збагатив теорію фізичного виховання та спорту, а тому потребує окремого аналізу. Цілком назрілим є вивчення та оцінка дискурсу, що тривав навколо вихідних дескрипторів у визначений період.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Останнім часом значно зросла кількість наукових праць методологічного, педагогічного, психологічного, методичного характеру, присвячених фізичному вихованню. Серед них слід відмітити дослідження О. Вацеби, С. Степанюк, В. Золочевського, С. Козіброцького, Н. Деделюк, М. Зубалія. На рівні дисертаційних досліджень фізичне виховання і спорт вивчали С. Бугрій, М. Крук, Т. Пантюк, О. Півень, С. Степанюк, Г. Шепеленко та ін. Разом з тим,

формування термінології фізичного виховання у другій половині ХХ ст. досліджувалося фрагментарно, без належного аналізу.

Метою статті є порівняльний аналіз представлених у фізичному вихованні понять «фізичне виховання», «фізична вправа», «фізичне навантаження», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка».

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Базовий термін «фізичне виховання» у науково-педагогічній літературі визначався як процес, спрямований на розвиток певних фізичних якостей. Таке пояснення залишалося незмінним протягом 50-80-х рр. ХХ ст. Наприклад, група авторів у статті «До питання про термінологію у фізичному вихованні» (1951 р.) надавала цьому дескриптору наступну характеристику – це організований і спланований процес, спрямований на всебічний розвиток і зміцнення фізичних і моральних сил особистості, розвиток здібностей, оволодіння необхідними навичками і уміннями свідомо діяти у різних умовах трудової та бойової обстановки [1].

Приблизно такого ж змісту було і визначення, запропоноване у навчальному посібнику за редакцією Б. Новікова: фізичне виховання являє собою процес цілеспрямованого розвитку фізичних якостей, рухових здібностей і формування спеціальних знань людини [7, с. 41].

Такі ж дефініції були внесені і до довідкової літератури. У «Енциклопедичному словнику з фізичної культури і спорту» (1963 р.) фізичне виховання тлумачилось як організований процес всебічного розвитку фізичних здібностей, формування та вдосконалення життєво-важливих рухових навичок і умінь людини [8, с. 239].

Викладені ключові понятійні ознаки терміну «фізичне виховання» збереглися і в сучасних нормативних документах та довідкових виданнях України. У «Короткому тлумачному словнику термінів галузі «фізична культура та спорт» фізичне виховання трактується як навчальна дисципліна, направлена на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток організму людини [2, с. 44].

Різнобічними у сучасній науковій літературі України є підходи стосовно складників фізичного виховання. Представники філософської науки Л. Гусєва, С. Гусєв, О. Толстова вважають його елементами мету, засоби, методи і форми організації [3, с. 112]. Тоді як доктор педагогічних наук Л. Сергієнко до елементів фізичного виховання відносить світоглядні, науково-методичні, програмно-нормативні, організаційні компоненти [6, с. 41-43].

Стосовно фізичного виховання протягом досліджуваного періоду використовувалося ще декілька важливих термінів, які склали асоціативні пари: «фізична вправа», «фізичне навантаження», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка». «Фізична вправа» розумілася як засіб фізичного виховання, що передбачав

активну діяльність, спрямовану на удосконалення психологічних властивостей людини, підвищення функціональних і фізичних можливостей організму [5, с. 49]. «Фізичне навантаження» тлумачилося як певна величина фізичного впливу на організм, а також ступінь подолання при цьому об'єктивних і суб'єктивних труднощів [4, с. 65].

Ознакою «фізичної підготовки» було прикладне спрямування фізичного виховання, яке забезпечувало передумови для спеціалізації у якій-небудь діяльності [8, с. 229]. «Загальна фізична підготовка» у довідковій літературі характеризувалася спрямованістю на загальний фізичний розвиток та забезпеченням передумов для успішної спеціалізації в будь-якій обраній діяльності (виробничій, спортивній та ін.) [8, с. 229].

Висновки, перспективи. Отже, проведений аналіз дозволив зробити висновок, що питання термінології фізичного виховання були і залишаються актуальною проблемою. Науково-педагогічній спільноті протягом досліджуваного періоду в цілому вдалося сформулювати єдиний підхід щодо уніфікованого використання вихідних термінів «фізичне виховання», «фізична вправа», «фізичне навантаження», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка». Ознайомлення з визначеннями цих термінів дає можливість з'ясувати напрям розвитку теорії фізичного виховання та спорту. Подальшого вивчення потребує формування спортивної термінології у 50-80-х рр. ХХ ст.

Література

1. Афанасьев Н. И. К вопросу о терминологии в физическом воспитании / Н. И. Афанасьев, П. Е. Большев // Теория и практика физической культуры – 1951. – № 4. – С. 296-300.
2. Боровська О. В. Короткий тлумачний словник термінів галузі «фізична культура та спорт» / О. В. Боровська. – Львів, 2003. – 54 с.
3. Гусева Л. М. О понятии «система физического воспитания» и его значении для практики физкультурного движения / Л. М. Гусева, С. И. Толстова, С. А. Гусев // Актуальные проблемы физического воспитания, спортивной тренировки и физкультурного образования: Сборник научных трудов ХаГИФК. – Х. : Основа, 1992. – С. 11-114.
4. Лотоненко А. В. Физическая культура, спорт и работоспособность студентов / А. В. Лотоненко. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1986. – 140 с.
5. Основы физического воспитания студентов педагогических вузов. – Челябинск : Челябинский рабочий, 1974. – 133 с.
6. Сергієнко Л. П. Терміни і поняття у фізичній культурі: навчальний посібник / Л. П. Сергієнко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 264 с.

7. Физическое воспитание студентов / [под ред. Б.И.Новикова]. – Москва : МГУ, 1990. – 82 с.

8. Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту. – Т. 3. – Москва : Физкультура и спорт, 1963. – 423 с.

Евтушенко Евгений Григорьевич. Формирование терминологически-понятийного аппарата физического воспитания в 50-80-х гг. XX в.

Статья посвящена сравнительному анализу представленных в физическом воспитании понятий. Проведенный анализ позволил сделать вывод, что вопросы терминологии физического воспитания были и остаются актуальной проблемой. Научно-педагогической общественности в течение исследуемого периода в целом удалось сформировать единый подход к унифицированному использованию исходных терминов «физическое воспитание», «физическое упражнение», «физическая нагрузка», «физическая подготовка», «общая физическая подготовка». Ознакомление с определениями этих терминов дает возможность выяснить направление развития теории физического воспитания и спорта. Изложенные ключевые понятийные признаки указанных терминов сохранились в современных нормативных документах и справочных изданиях Украины.

Ключевые слова: терминологически-понятийный аппарат, физическое воспитание, дефиниция, понятийные признаки, физическое упражнение, физическая нагрузка, физическая подготовка, общая физическая подготовка.

Yevhen Yevtushenko. Formation of terminological-conceptual physical education apparatus in 50-80-x pp. XX century.

The article focuses on the comparative analysis of the concepts represented in the physical education. It emerged from the analysis that the issues of terminology were, and are the urgent problem. During the studied period the scientific and pedagogical association succeeded in forming a single approach to the unified use of the initial terms "physical education", "physical exercise", "physical activity", "physical training", "general physical training". Familiarity with the definitions of these terms enables to find out the direction of development of the theory of physical education and sports. The presented key conceptual signs of these terms are preserved also in modern normative documents and reference editions of Ukraine.

Keywords: terminological-conceptual apparatus, physical education, definition, conceptual signs, physical exercise, physical activity, physical training, general physical training.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2017

Інформація про автора:

Євтушенко Євген Григорович – старший викладач, Сумський національний аграрний університет.